

SAİT FAİK ABASIYANIK'IN SEMAVER VE MAHALLE KAHVESİ KİTAPLARINDA YER ALAN ÇOCUK TİPLERİ

Nazan ÇİFTÇİ TOMBAL*

Öz: Modern hikâyeciliğe farklı bir bakış açısı getirmiş olan Sait Faik Abasıyanık, Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının önemli yazarlarından biridir. Hikâyelerinde farklı konu ve tiplere yer veren sanatçı; her zaman ve her yerde karşılaşması mümkün olan balıkçı, işçi, emekçi, hamal, esnaf, memur, işsiz, ev hanımı ya da çocuk gibi sıradan insanları anlatır.

Çocuk figürü, sanatçının hikâyelerinin büyük bir kısmında önemli yer tutar. Bazı hikâyelerinde, başkahraman bir çocukken bazı hikâyelerinde çocuk yardımcı karakter olarak karşımıza çıkar.

Bu çalışmanın amacı, Sait Faik Abasıyanık'ın Semaver ve Mahalle Kahvesi adlı kitaplarında yer alan hikâyelerdeki çocuk tiplerini incelemektir. Kaynak taramasına dayalı olarak yapılan incelemede, sanatçının bu iki kitabında yer alan ve toplumsal düzenin önemli bir figürü olan çocuk kavramına bakışı değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sait Faik Abasıyanık, hikâye, çocuk, Semaver, Mahalle Kahvesi.

CHILDREN TYPES IN SEMAVER AND MAHALLE KAHVESİ BOOKS OF SAIT FAİK ABASIYANIK

Abstract: Sait Faik Abasıyanık, who brought a different perspective to modern storytelling, is one of the important writers of the Republican era Turkish literature. The writer, who includes different subjects and types in his stories, tells about ordinary people such as fishermen, workers, laborers, porters, shopkeepers, civil servants, unemployed, housewives or children who can be encountered anytime and anywhere.

The child figure has an important place in most of the stories of the writer. In some of his stories, while the protagonist is a child, in some of his stories the child appears as a supporting character.

The aim of this study is to examine the types of children in the stories in Sait Faik Abasıyanık's books named Semaver and Mahalle Kahvesi. In the study based on the literature review, the artist's view of the concept of child, an important figure of the social order, in these two books was evaluated.

Key Words: Sait Faik Abasıyanık, story, child, Semaver, Mahalle Kahvesi.

ORCID ID : 0000-0002-8074-3562

DOI : 10.31126/akrajournal.884317

Geliş tarihi : 21 Şubat 2021 / Kabul tarihi: 22 Mart 2021

*Türk dili ve edebiyatı öğretmeni/ MEB, Yüksek Lisans / Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, İstanbul.

Giriş**1. Sait Faik Abasıyanık'ın Sanat Anlayışı ve Hikâyeciliği**

Türk edebiyatında pek çok türde eser veren Sait Faik Abasıyanık, en çok hikâyeciliği ile tanınır ve sevilir. Sait Faik Abasıyanık, “Çehov tarzı hikâyecilik” olarak da bilinen ve günlük hayattaki herhangi bir kesiti ele alan durum hikâyeciliğinin edebiyatımızdaki temsilcilerindendir.

Kendine özgü üslubuyla ön plana çıkmış olan yazarın eserlerinin temelini, insan sevgisi ve yaşama sevinci oluşturur. İnsanlara sonsuz bir sevgi duyan sanatçı, insanları sevebilmek arzusuyla doludur. İçi büyük bir yaşama sevinciyle dolu olan Sait Faik, çevresinde şahit olduğu sevgisizlikleri yazar, bütün unsurları gerçekten alınmış fakat gerçek dışı bir dünya kurar (Enginün, 2005: 304).

Edebiyatımızda hikâye denilince akla gelen ilk isimlerden olan Sait Faik; sıradan ve küçük insanların problemlerini, mutluluklarını, yoksunluklarını, yaşama sevinçlerini ve iç dünyalarının zenginliğini önemseyerek onlara hikâyelerinde yer verir (Gümüş, 2012: 24).

Her zaman ve her yerde karşımıza çıkabilecek tipte insanlar, onun deyişiyle “küçük insanlar”, hikâyelerinin şahıs kadrosunu oluşturur. Küçük insanı edebiyatımıza getiren o olmasa bile, yerleştiren, bilinmeyen yönlerini gösteren, bir moda hâline getiren, en güzel hikâyeleri yazan Sait Faik'tir (Alangu, 1956: 112). Emekçiler, işi olmayan ve geçim sıkıntısı yaşayanlar insanlar, suçla yönelmiş kimseler, sarhoşlar, hamallar, çocuklar ve özellikle Burgazada'da gözlemlediği ve sohbet ettiği balıkçılar onun hikâyelerinin insanlarıdır. Bu sebeple hikâyelerinin ana teması ve konusu insandır diyebiliriz (Taş, 1988: 20). Hikâyelerinde kendi başından geçen olayları da anlatan sanatçının kahramanlarından biri de aslında kendisidir (Enginün, 2005: 304).

Sıradan insanların hikâyelerini anlatan sanatçının çıkış noktası gözlemdir. İnsanları ve durumları, günlük yaşam içerisinde gözlemleyerek birtakım izlenimler elde eder. Bu izlenimleri, olduğu gibi aktarmaktan kaçınır ve kendi hayat dünyasına göre tekrar şekillendirir (Kudret, 2009: 94).

Sade ve yalın bir dil anlayışını benimseyen sanatçı, hikâyelerinde konuşma dilini tercih ederek karakterleri kendi doğasıyla anlatır. Duru ve berrak bir dili olan sanatçı, böylece hayatın bizzat kendisi ile okuyucunun temasını sağlar (Enginün, 304). Fakat yazarın hikâyelerinde birçok Türkçe yanlışları ve dil savrukluğu da bulunmaktadır (Fethi Naci, 2008: 23).

İstanbul'un çeşitli semtleri, özellikle de Beyoğlu ve ömrünün büyük kısmını geçirdiği Burgazada, hikâyelerinde geniş yer tutar. İstanbul'a hayranlık ve sevgiyle yaklaşan yazar, mekân olarak genellikle İstanbul'u kullandığından Behçet Necatigil onu “İstanbul hikâyecisi” olarak niteler. O, hikâyelerinde

konu ve olaydan çok, şiire ve etkiye en uygun zaman parçaları üzerinde durmasını seven, bu dramatik anları incelemekte büyük başarı gösteren bir İstanbul hikâyecisidir (1995: 15). Kendi hayatından izleri de hikâyelerinde sunan Sait Faik, aslında İstanbul'u yansıtırken kendi ruhsal durumunu da yansıtır (Fethi Naci, 2008: 105).

2. Sait Faik Abasıyanık'ın Semaver ve Mahalle Kahvesi Kitapları

Sait Faik Abasıyanık, *Semaver* adını verdiği ilk kitabını 1936 yılında yayımlamıştır. Bu kitapta toplam on dokuz hikâye bulunmaktadır. Kitap, esere adını veren ve bir fabrika işçisi olan Ali ile annesini anlatan Semaver adlı hikâye ile başlar. Bursa Erkek Lisesinde okurken yazdığı, ilk hikâyesi olan İpekli Mendil de bu kitap içerisinde yer alır. Sait Faik, Semaver adlı eserinde dönemin bozulan ve aksayan yönlerini eleştirici bir tarzda kaleme almıştır. İlk hikâyelerinde, olaylara toplumsal bir açıdan bakarak, gözlemci gerçekçiliğe yöneldiği görülür (Şahin, 2006: 47).

Fabrika işçileri, balıkçılar, esnaflar, hamallar, öğretmenler, küçük burjuvalar, işsizler, küçük yaşta evlenen insanlar ve çocuklar bu kitaptaki hikâyelerin şahıs kadrosunu oluşturmuştur. Fethi Naci, bu kitabı Sait Faik Abasıyanık'ın ilk dönem kitapları içerisinde değerlendirir ve insan sevgisinin ağır bastığını ifade eder (2008: 21).

1950 yılında yayımlanan ve sanatçının beşinci kitabı olan *Mahalle Kahvesi*'nde yirmi iki adet hikâye bulunmaktadır. Bu kitap, sanatçının ikinci dönem kitapları içerisinde yer alır ve özgür hikâye anlayışıyla ve biraz da deneme üslubuyla yazdığı hikâyelerinden meydana gelir (Fethi Naci, 2008: 42).

Sanatçı; bu kitapta da ekonomik bakımdan düşük seviyede bulunan, sıradan insanlara yer vermeye devam etmiştir. Balıkçılar, esnaflar, işsizler, toplumun alt seviyesinde bulunan insanlar, çocuklar bu kitabın da şahıs kadrosunu oluşturmuştur. Fethi Naci'ye göre Mahalle Kahvesi'nde iki çeşit Sait Faik görülür: Birincisi insanların acılarından, talihsizliklerinden uzak durmak isteyen, çareyi bu acılardan, bu talihsizliklerden uzak durmakta bulan, bunun için önlemler alan bir Sait Faik; ikincisi ise insanlardan güç almaya çalışan bir Sait Faik'tir (2008: 106).

3. Sait Faik Abasıyanık'ın Çocuklara Bakışı

Türk edebiyatının önde gelen isimlerinden biri olan Abasıyanık; içerisinde kendisinin de olduğu mekânların hikâyesini anlatırken seçtiği karakterler de son derece doğal ve günlük hayatta karşılaşılabilecek nitelikte insanlardır. Onun hikâyelerini, toplumu oluşturan insanlar oluşturur. Çevresini ve insanları ayırmadan toplumun insancıl yaşamını yansıtmıştır (Ergun, 1996: 207). Bu in-

sancıl yaşamı yansıtırken hiç şüphesiz ki toplumsal hayatın en önemli parçalarından biri durumunda olan çocuklardan faydalanmıştır. Bu insancıl yaşamı yansıtırken hiç şüphesiz ki toplumsal hayatın en önemli parçalarından biri durumunda olan çocuklardan faydalanmıştır.

Annesi ya da babası olmayan çocuklar, maddi yetersizlikten dolayı çalışmak zorunda kalan çocuklar, köylü çocuklar, balıkçılık yapan çocuklar, fakir mahalle çocukları, evlatlık edinilmiş çocuklar; onun hikâyelerinde yer verdiği bazı çocuk tiplerindedir.

Çocukluğuna duyduğu özlemi, çocuklara hikâyelerinde geniş yer vererek gidermeye çalışan sanatçının çocuk kahramanları, genellikle dokuz ve on beş yaş aralığındadır. Sanatçı; hikâyelerinde kız çocuklarından ziyade erkek çocuklara yer vermiştir. Onun, sokaktaki insanları gözlemleyip gözlemlerini hayal süzgecinden geçirerek hikâyeleştiriyor olması ve sokakta kız çocuklarından ziyade erkek çocukları görmüş olması bu durumun sebeplerindedir.

Sosyokültürel ve sosyoekonomik seviyeleri düşük çocuklar, çalışma hayatı içerisinde verilir. Fakir sokak çocuklarını günlük yaşam içerisinde gözlemleyerek anlatır. Ezilen ve sömürülen çocukların hâli onu üzer ve bu durum karşısındaki üzüntüsünü hikâyelerinde sezdirir.

Cumhuriyet dönemi hikâyeciliğinin etkili isimlerinden biri olan yazar, karakterlerine sevgi dolu bir şekilde yaklaşırken geleceklerine dair kaygı beslediği çocukları doğal bir şekilde yansıtır. Çocuk motifinin, hikâyelerinde özel bir yeri olan sanatçı, çocuk temasını yaşama sevinciyle iç içe verirken toplumsal sorumluluk bilinciyle de hareket eder. Sanatçı, sıkıntı duyduğu konuları aktarırken bazen de çocuklara seslenir hatta onlarla dertleşir. *Son Kuşlar* hikâyesinde çevresel bozulmaya karşı duyduğu rahatsızlığı ifade ederken çocuklara üzüldüğünü belirtir.

“Dünya değişiyor dostlarım. Günün birinde gökyüzünde, güz mevsiminde artık esmer lekeler göremeyeceksiniz. Günün birinde yol kenarlarında, toprak anamızın koyu yeşil saçlarını da göremeyeceksiniz. Bizim için değil ama çocuklar, sizin için kötü olacak. Biz kuşları ve yeşillikleri çok gördük. Sizin için kötü olacak. Benden hikâyesi.” (Abasıyanık, 2011: 7).

Bu makalede, sanatçının birinci ve ikinci dönem hikâyeciliğine ait Semaver ve Mahalle Kahvesi kitaplarında bulunan kırk bir hikâyedeki çocuk tipleri incelenmiştir. Bazı hikâyeler, çocuğun ön plana çıktığı hikâye edilirken bazılarında çocuklar arka planda kalmıştır. Sanatçının işlediği çocuk tipleri, hikâyede yoğun olarak anlatılma durumuna göre dört başlık altında tasnif edilmiştir.

4. Sait Faik Abasıyanık'ın Semaver ve Mahalle Kahvesi Kitaplarındaki Çocuk Tipleri

4.1. Çalışan Çocuk Tipi

Gözlemediği ya da duyduğu olaylardan beslenen Sait Faik; hikâyelerinde annesi, babası olmayan ya da ailesi ekonomik zorluk çektiği için çalışmak zorunda olan çocuklara sıklıkla yer verir. Sanatçı, birçok hikâyesinde olduğu gibi *Semaver* ve *Mahalle Kahvesi* kitaplarında yer alan hikâyelerinde de çalışan çocukları anlatır. Sanatçının hikâyelerinde yer almış olan “çalışan çocuklar”; karşımıza genellikle çırak, balıkçı ya da hamal olarak çıkar.

Semaver kitabında yer alan *Garson* adlı hikâye, babasının servetini tüketen bu yüzden garsonluk yapmaya başlayan ama sonradan kendi işinin patronu olabilmek için bir kahve açan Ahmet'i anlatır. Ahmet, kahveyi açtıktan bir hafta sonra semtin bir çocuğunun gelip kahvede çırak olarak işe başladığı görülür. Hikâyenin yazıldığı dönemde, çocukların çırak olarak çalışması olağan bir durumdur. Gözlemlerinden beslenen sanatçının da hikâyelerinde bu durumdan bahsetmesi oldukça normaldir. Bu hikâyede; çalışan, para kazanan çocuk tipine rastlanır. Çocuk fincanları tertemiz yapar, yine de patronu Ahmet ona yüz verip konuşma tenezzülünde bulunmaz.

“Ahmet çırağa surat ederdi. Yüz vermez, konuşmazdı. Hatta bazan homurdanırdı. Fakat dördüncü günün akşamı, iş bittikten sonra beraber domatesle ekmek yerler.” (Abasıyanık, 2004: 78).

Sanatçı; Mahalle Kahvesi kitabında yer alan *Kestaneci Dostum* adlı hikâyede de çalışan çocuk tipine yer vermektedir. Bu hikâyede de tıpkı *Garson* hikâyesinde görüldüğü gibi kahvecinin yanında çalışan “çırak çocuk tipi” görülür. Hikâyenin kahramanı Ahmet, on seneye yakın bir süre kahvede çıraklık yapmıştır. Çocuk emeğini konu edinen bu hikâyede çıraklık yapan çocuğun fiziki anlamda gelişmediği de yazar tarafından vurgulanır.

“Anası da öldükten sonra, ninesinin Kahveci Salim Usta'ya verdiği bu kavruk çocuk belki on seneden fazla Salim Usta'nın yanında kalmış, bu on sene içinde onun hiç büyümediğini bütün müşteriler fark etmişti.” (Abasıyanık, 2011: 105)

Hikâyenin başkahramanı olan Ahmet'in ayrıca kendi yaşından küçük çocuklarla arkadaşlığı vardır. Onun arkadaşları da çalışan çocuk tipine örnek teşkil eder.

“Daha diinkü arkadaşları küçük gazeteci çocuklar, dilenciler, küçük hamallardı.” (Abasıyanık, 2011: 105).

Yazarın bu hikâyede dolaylı olarak da olsa çalışan çocuk tipini vermekten kaçınmadığı görülür.

Semaver kitabında yer alan *Şehri Unutan Adam* hikâyesi, şehre uzun zamandır inmeyen bir adamın insanları sevebilme arzusuyla otelden çıkması ve

küfeci bir çocukla karşılaşmasıyla başlar. Bu hikâyede geçimini sağlamak üzere küfecilik yapan bir çocuk tipi görülür. Anlatıcı, küfeci çocuğu görünce onunla konuşabilmek, yakınlık kurabilmek ister.

“*Kirli, soluk yanaklarına, çıplak ayaklarına merhametle değil, sevgi ile baktım. Zaten otelin kapısından bu niyetle çıkmamış mıydım? Onu kucaklamak, köşedeki kunduracıdan ona bir lastik ayakkabı, biraz ilerdeki Yahudi’den bir beyaz keten pantolon almak arzusuyla durdum.*” (Abasıyanık, 2004: 63).

Fakat küfeci çocuğun gözlerinde gördüğü mustarip ve hain bakışlardan dolayı kıyafet almaktan vazgeçip ona yirmi beş kuruş verir. Çocuk ise anlatıcının arkasından giderek parayı ona iade eder ve şöyle der:

“– *Her sakallıyı baban zannetme, anladın mı?*” (Abasıyanık, 2004: 63).

Bu hikâyede, çalışmak zorunda olan ama kazanmadığı ya da hak etmediği bir parayı kabul etmeyecek kadar gururlu bir çocuk tipiyle karşılaşırız.

Semaver kitabında yer alan *Bohça* hikâyesi, sınıf farkının oluşturduğu tezatlık içinde bulunan iki çocuk tipini anlatır.

Bu çocuk tiplerinden ilki zengin bir evin oğlu olan Küçük Bey’dir. İkinci çocuk tipi ise Küçük Bey’in evine çalışmak üzere gelen besleme kızdır. Bu besleme kızın görevi, Küçük Bey’inin istek ve ihtiyaçlarını karşılamaktır. Arkadaşlarıyla oyun oynamayı ve sohbet etmeyi seven, kendisini burjuva çocuğu olarak niteleyen Küçük Bey evlerine besleme olarak gelen kıza türlü türlü eziyetler eder, ona iftiralar atar ve bazen de şiddet uygular.

“*Ben ne hain bir burjuva çocuğu idim, bilmezsiniz. Ona ne eziyetler etmedim*” (Abasıyanık, 2004: 48).

Bu yönüyle hem çalışmak zorunda kalan hem de şiddete maruz kalan kimsesiz bir kız çocuğu tipi görmekteyiz. Bu, sanatçının hikâyelerinde sıklıkla rastlanan ezilen insan tipidir. Bu kız; yapmadığı şeyler üstüne atılıp iftiraya uğradığı zaman bile ikinci kere itiraz edemeyen ve hakkını savunamayan bir çocuktur.

“–*Sen yırttın diyorum sana!*

Bir ikinci defa ben yırtmadım, diyemezdi.” (Abasıyanık, 2004: 50).

Hikâyenin sonunda; anlatıcının annesi tarafından işe alınan bu kız çocuğu; Küçük Bey’in kendisine duygular beslemesi ve annesinin onları yan yana görmesi sonucu evden gönderilir. Küçük Bey, bohçanın ortadan yok olmasıyla kızın gittiğini anlar. Bu da bohçanın besleme kızla özdeşleştiğini ve bohça üzerinden kızın varlığının tanımlandığını gösterir. Evde bir şey kaybolduğu zaman bohçanın aranması da kıza duyulan güvensizliğin bir kanıtı niteliğindedir.

“*Bohçasının sandık odasının bir köşeciğinde olduğunu evde herkes bilirdi. Evde bir şey kaybolduğu zaman, evvela gizlice bu üzeri kırmızı, beyaz, sarı, lacivert yamalı bohça aranırdı.*” (Abasıyanık, 2004: 51).

Çalışmak zorunda olan, çeşitli eziyetlere ve iftiralara maruz kalan bir kız çocuğu ve zengin bir erkek çocuğu tipinin görüldüğü bu hikâye, tamamen çocuk karakterler üzerine kuruludur.

Hayatın içindeki sıradan olayları gözlemleyen ve gözlemlerini izlenimleriyle buluşturan sanatçı, bazı hikâyelerinde çalışan çocuk tipini betimleme içerisinde bir ayrıntı olarak verir. Mahalle Kahvesi içerisinde yer alan *İzmir'e* hikâyesinde hamal çocuk tiplmesi görülür. İzmir'e gitmek için tavşan satan yaşlı bir kadını izleyen topluluk içerisinde iki tane de hamal çocuğun yer alması, sanatçının gözlem gücü ve ayrıntıları vermek konusundaki başarısıyla ilgilidir.

"Tavşanlar bir kafes içindeydi. İki hamal çocuğu, bir madam. İki tıraşı uzamış adam. On, on iki yaşında, saç örgülü bir kız, ben, kafesin içindeki, kulaklarını sırtlarına yapıştırmış, bize hayretle, korkuyla bakan tavşanları seyrediyorduk." (Abasıyanık, 2011: 81).

Sanatçının hikâyelerinde geçen çocuklar için bir başka iş alanı, gazete dağıtıcılığıdır. Mahalle Kahvesi içerisinde yer alan *Barometre* hikâyesinde gazeteci çocukların varlığı görülür.

"Birden gazeteci çocuklar sokak aralarından kıpkırmızı ter içinde fırlayacaklar. Çevik bacakları ile çağırıldıkları zaman bile durmadan, ta uzaklarda kendilerini dört gözle bekleyen havadis meraklıları -varmış da bir gazeteye bin papel vereceklermiş gibi koştuklarını göreceğiz." (Abasıyanık, 2011: 75-76).

Sokakta gözlemediği küçük olayları, sıradan insanları anlatan sanatçı; görüldüğü üzere çiraklık, hamallık, gazetecilik ya da beslemelik yapan çocuklara hikâyelerinde doğrudan ya da dolaylı olarak yer vermiştir.

4.2. Balıkçılık ve Deniz ile İlgilenen Çocuk Tipi

Çocukluğunu Sapanca Gölü'nde, ömrünün büyük çoğunluğunu ise Burgazada'da geçiren Abasıyanık için deniz ve balıkçılık büyük bir tutkudur. O, doğa ve doğaya ait unsurlar içerisinde yer alan su ve deniz ile ilgili konuları hikâyelerinde sıklıkla işler. Sanatçı, tabiatı insandan bağımsız düşünemez (Taş, 1988: 21).

Burgazada, deniz, balıkçılar, balık türleri, limanlar, limana yanaşan gemiler onun eserlerinin temel motifleri arasında yer alır. Deniz sevgisini, kendisiyle yapılan bir röportajda şu şekilde ifade eder:

Gülen Erdal: "Niçin hep denizden ve balıkçılardan bahsedersiniz?"

Sait Faik: "Adada oturuyorum. Denizi pek çok severim, balıkçıları da öylesine. Balıkçı kahvesine gider otururum. Oraya çeşitli balıkçılar gelir, ben onlarla ahbablık eder, kayıklarıyla denize çıkar, onları avlamağa çalışırım." (Ergun, 1996: 55).

Denize ve balıkçılara bu şekilde yaklaşan sanatçının hikâyelerinde, elbette denize ve balıkçılığa ilgi duyan çocuk tipine de rastlanmaktadır.

Semaver kitabında yer alan *Stelyanos Hrisopulos Gemisi* bu konuda yazmış olduğu bir hikâyedir. Hikâyenin başkahramanı; annesi ve babası hayatta olmayan, Rum bir balıkçı olan dedesi Stelyanos Hrisopulos ile yaşayan Trifon'dur. Trifon, okula gidemeyen ve eğitimini kendi kendine tamamlamaya çalışan gayretli bir çocuktur. Trifon; on iki yaşında olmasına rağmen yaşından olgun düşünebilen, umutlu ve çalışkan bir çocuktur. Bu özellikleriyle Sait Faik Abasıyanık'ın yazmayı sevdiği bir kahraman tipi olduğunu söylemek mümkündür.

İnsan sevgisine çok inanan Abasıyanık, bu hikâyede de sevgiye yer verir. Dedesi Stelyanos Hrisopulos; torunu Trifon'u, Trifon da dedesini çok sevmektedir. Trifon, ayrıca denizi de çok sever. Onun için en büyük tutku denizdir ve deniz onun duygu ve düşüncelerini yönlendirmektedir.

Denizi böylesine çok seven Trifon; denizi sevmeyen insanlarla konuşmak istemez hatta arkadaş seçimini bile buna göre yapar.

"Ve denize bir dakika durup bakmaya vakitleri olmadığını söyleyen bu insanlar ne zevksiz mahlûklardı. Bu mektebe giden ufak çocuklar, denizin karşısında mektebi unutup bir gün, bir gece düşünceli kalamazdı. Dersler deniz kadar güzel, deniz kadar öğretici miydi acaba? Trifon denize girmeyenlerle arkadaşlık bile etmek istemezdi. Trifon denizi görmediği zaman, elinde keser, mütemediyen küçük yelkenliler, garip kayıklar yapardı. O, her gün bir gemi yapar, her gün bir gemiyi söker, bir yenisine başlardı. Adanın sahilinden gelip geçen vapurlara bakar, 'Acaba başka denizler de bu öne serilen gibi midir?' diye düşünürdü." (Abasıyanık, 2004: 19)

Çok arkadaşı olmayan çocuk; vaktinin büyük kısmını oyuncak gemiler yapmakla, denize girmekle geçirir. Bu durum Sait Faik'in deniz sevgisiyle alakalıdır. Küçük şeylerle mutlu olan insan tipi ve balıkçı sevgisi de Sait Faik'i hatırlatır. Küçük adamların düşlerle karışık küçük mutluluklarını anlatan asıl Sait Faik'in, bu hikâyeden başladığı söylenebilir (Alangu, 1956: 113).

Çok büyük uğraşlar vererek güzel bir oyuncak gemi yapan ve gemiye Stelyanos Hrisopulos adını veren Trifon, gemiyi denize indirir. Ancak gemiyi denize indirdiği anda gemi, diğer çocuklar tarafından kıskançlık duygusuyla batırılır ve Trifon'un hayal kırıklığına uğramasıyla hikâye sona erer.

Deniz sevgisi ve çocuk arasında bir ilişki kurulan bu hikâyede; küçük şeylerle yetinebilen umutlu çocuk motifi görülür. Çocuk fakir olmasına ve annesi babası hayatta olmamasına rağmen umudunu denize ve gemilere bağlamıştır.

Semaver kitabında yer alan *Bir Kıyının Dört Hikâyesi*; Soğan Kayığı, Kediler, Çocuklar, Ölü olmak üzere dört kısımdan oluşur. Bu hikâyenin üçüncü kısmı olan "Çocuklar"da, kuşlar ve balıklar hakkında konuşmayı seven balıkçı çocuk tipine rastlanır.

Ada'nın çocuklarıyla bir araya gelen anlatıcı, çocuklara sigara ikram edip onlarla kuşlardan ve balıklardan söz eder. Diğer çocukların davulcu diyerek dalga geçtiği çocuk, sadece anlatıcıya ejderha hikâyesini anlatır. Anlatıcı, çocuklardan balıklar ve denizle alakalı efsaneler öğrenir.

“Karşı boş ve sarp kayalı adanın kıyılarında balıkçıların ağlarını parçalayan, dalyanları bozan, ihtiyar balıkçıları kapatan bir ejderhanın hikâyesini yanakları şiş, kara gözlü, tombul, su buharı gibi ılık ve temiz, tombulluğu nisbetinde saf ve saflığı kadar hassas, derisi tuzlu bir balıkçı çocuk bana anlattı.” (Abasıyanık, 2004: 30).

Yaşamı; balıklar ve deniz arasında geçen bu balıkçı çocuk, balıkçılığın ne zor bir meslek olduğunu vurgulayan balıkçı efsanelerini anlatıcıya aktarır.

Mahalle Kahvesi kitabında yer alan *Sakarya Balıkçısı* adlı hikâyede, Sakarya'da balıkçılık yaparak geçinen Muharrem anlatılsa da çocuklara dolaylı olarak yine yer verilir. Muharrem, köy çocuklarıyla ağları kaldırmaya gider, kazandığı paradan çocuklara pay verir. Çocuklar bu durumdan memnunken çocukların aileleri bu durumdan duydukları hoşnutsuzluğu ifade eder, Muharrem'i çocukları balıkçılığa alıştırtıyor diye sevmezler.

“Bazı da çocuk anaları Muharrem'e, 'Yaban domuzu' derlerdi. 'Çocuklarımızı balıkçı edecek!'” (Abasıyanık, 2011: 101).

Çocukların ailesi her ne kadar bu durumu istemese de Muharrem'in hayalleri arasında balıkçı çocuklar yetiştirmek vardır.

“Birtakım diri diri balıkçı çocukları peydahlanacaktı.” (Abasıyanık, 2011: 101).

Neredeyse tüm kitaplarında balıkçılarla alakalı hikâyelere yer veren sanatçı, bu hikâyesinde de balıkçılara ve balıkçılığa öykünen çocuklara yer vermiştir. Hayatının büyük bölümünü Burgazada'da geçiren sanatçının, küçük insan sevgisinin en güzel örneği balıkçıları anlatmasıdır. *Sakarya Balıkçısı* hikâyesinde ise çocuklarının balıkçı olmasını istemeyen anne figürüne rağmen Balıkçı Muharrem'e yardım eden ve bu durumdan memnun olan çocuk tipini görürüz.

4.3. Toplumsal Bozukluk İçerisinde Verilen Çocuk Tipi

Sait Faik Abasıyanık; hayatı tepetaklak olmuş, yaşama tutunamayan “küçük insanlar” a kendini yakın hissettiği için bu insan tipine de eserlerinde sıklıkla yer verir. Sanatçı; bu insanların başarısızlıklarında, zayıflıklarında, gerçek hayata karşı kayıtsızlıklarında kendinden parçalar bulduğunu düşünür. Toplumla ve toplumsal hayatın normlarıyla uyşamayan bu “küçük insanlar” Sait Faik için bir sığınak olur (Gemili, 2018: 177-214). Toplumla uyşamayan, toplumsal bozukluğa sebep olan ya da toplumsal bozukluk, acımasızlık ve suç içerisinde bulunan insanlar da onun şahıs kadrosuna dâhildir. Bunlar; hırsızlık

yapan çocuklar, fuhuş yapan kadınlar, dolandırıcı adamlar ya da yankesicilerdir.

Yazarın Bursa Erkek Lisesinde okurken edebiyat ödevi olarak yazdığı *İpekli Mendil*, Semaver kitabında yer alan bir hikâyedir. Bu hikâyede on beş yaşında bir çocuk karaktere rastlanır. Küçük insanları anlatan sanatçının bu hikâyesinde; amacı oldukça masum olsa bile hırsızlık yapan bir çocuk tipi görülür. Anlatıcı, bir ipek fabrikasında çalışmaktadır ve gece vakti etrafı tararken bir hırsız görür. Anlatıcının peşinden gidip yakaladığı hırsız, bir çocuktur ve anlatıcı onu görünce şaşırır.

“Ay, bu ne küçük hırsızdı böyle! Ellerimin içinde kırarcasına tuttuğum eli ufacık. Gözleri pırıl pırıl.” (Abasıyanık, 2004: 37).

On beş yaşındaki hırsız çocuk, âşık olduğu kız kendisinden ipekli mendil istediği için ipek fabrikasına girer ve ipekli mendil çalar. Anlatıcı, çocuğun hırsızlığını görmezden gelir ve eğer patrona yakalanmış olsaydı onu polise verebileceğini düşünür. Anlatıcı ve kapıcı, çocuğu korkutmalarına rağmen çocuğun korkmaması çocuğun cesaretli olduğuna bir işarettir.

“Çok korkuttuk ağlamadı. Gözleri ağlamaya hazır çocukların gözlerine döndü ama dudaklarında azıcık bir titreme gözükmedi ve kaşları sabit, kararlı hallerini hiç bozmadılar.” (Abasıyanık, 2004: 38-39)

Hırsız çocuk, o gecedan sonra sevdiği kıza ipekli mendili verebilmek için bir kez daha cesaretle fabrikaya girer fakat pencereden kaçarken düşer. Anlatıcı, onun ölmek üzere olduğunu görünce çocuğun elindeki ipekli mendil anlatıcının dikkatini çeker.

Bu hikâyede, maddi durumu kötü olan, bu yüzden sevdiği kızın istediği mendili alabilmek için hırsızlık yapan aynı zamanda cesaret sahibi bir çocuk tipi görülür.

Mahalle Kahvesi kitabında yer alan *Plajdaki Ayna* hikâyesinde, dokuz yaşında bir çocuğun annesinin yaptığı fuhuş işine göz yumması hatta anlatıcıdan para alarak yaptığı işe ortak olması durumu vardır.

Anlatıcı hikâyenin başında zeytin ağacının altında oynayan fakir bir çocukla karşılaşır ve onunla sohbet etmeye başlar. Onun ilerideki hayallerini öğrenmeye çalışır, onun doktor ya da öğretmen değil de kundura boyacısı olmak istediğini öğrenir.

“– Fena yaptım. Ben adam olmak istemiyorum ki.

– Ne olmak istiyorsun ya?

– Boyacı olacağım dedim ya. Ahmet ağabeyim de boyacı.” (Abasıyanık, 2011: 19).

Anlatıcı, çocuk ve annesiyle onların fakir evlerine gider ve çocuğa para vererek annesiyle birlikte olur. Çocuk, annesinin anlatıcıyla yaptığı olaya tanık

olur ve diyaloglardan anlaşıldığı kadarıyla çocuk bu duruma alışık bir vaziyettedir.

“– Çocuk? dedim.

Kadın;

- *Aldırma, dedi. Alışıktır.* “ (Abasıyanık, 2011: 22).

Ardından anlatıcı, çocuğun bakışlarında gördüklerinden rahatsız olur hatta pişmanlık duygusuyla kendisini yüzmek için denize atar. Bu hikâyede toplumsal bozukluk ve suç olarak ifade edilebilecek bir olay, dokuz yaşındaki bir çocuğun bu duruma şahit ve ortak olmasıyla birlikte verilmiştir.

Mahalle Kahvesi’nde yer alan *Uyuz Hastalığı Arkasından Hayal* adlı hikâyede; insanlık hâllerini anlatmaya devam eden yazar, bu kez de uyuz bir çocuk tiplemesini okuyucuya sunar. Anlatıcı, öncelikle sinemanın kapısında rastladığı, fakir bir sokak çocuğunu betimler. Bu; ayakkabıları bile olmayan, uyuz hastalığı sebebiyle kaşınan bir çocuktur. Anlatıcı için sokakta olan, yüzlerce sokak çocuğundan biridir.

“*Bu çocuğu nereden tanyorum? Bilmem... Belki de hiçbir yerden... Belki de her yerden... Sokakta böyle çocuklar yüzlerce; bir-iki değil... Her gün bütün caddelerde, köprüünün üstünde altında, çok defa bir sinemanın kapısında üçer beşer, Sirkeci’nin her köftecisi, her işkembecisi önünde, bu, yalnız gözleri kalmış mahlukat görülüyor.*” (Abasıyanık, 2011: 26).

Ama hastalığına, fakirliğine ve ilaç alabilmek için dilenmesine rağmen çocuğun neşesi yerindedir. Ayrıca kimselere temas etmemek için çaba gösterecek kadar düşünceli ve çekingendir.

“*İnsanlara sürünmemek için bir cüzamlı haleti ruhiyesiyle çekingendi.*” (Abasıyanık, 2011: 26).

Yazar onun bu çabasından dolayı onu iyi niyetli bir çocuk olarak düşünür.

“*Ben, cüzamlılar iyi huylu olurlarmış, diye okumuştum. Belki de uyuzlar da öyledir.*” (Abasıyanık, 2011: 27).

Çocuğu koruma içgüdüsüyle bir kadının hasta çocuğu evine götürdüğünü hayal etmesi, sanatçının çocuk sevgisini gösterir niteliktedir. Çocuk için üzüldüğü hâlde hiçbir şey yapmayan anlatıcı, çocuğu merhametsiz gerçekten çıkarıp hayal dünyasında daha güzel bir şekilde yaşatır. Sanatçı; bu hikâyede, ilaç alabilmek için dilenen bir sokak çocuğu tipini hem toplumu hem de kendisini eleştirerek vermektedir.

Hayata iyilikle ve güzellikle yaklaşan ve bunu hikâyelerinde de hissettiren Sait Faik Abasıyanık için merhametsiz çocuklar, yazarın sevecenlikle yaklaştığı bir çocuk tipi olarak görülmez. O sevgiden ve güzellikten yana olan biri olarak merhametsiz çocukları eleştirir. Sanatçıya göre bu kategoride değerlendirilecek çocuklar “masum” olarak nitelendirilebilecek karakterde değillerdir.

Mahalle Kahvesi kitabında yer alan *İzmir'e* adlı hikâyede merhametsiz çocukların varlığını görürüz.

“*Ama nasıl sevdim bu fareyi, nasıl acıdım bu fareye. ‘Zavallı yavrucuk’ dedim. Eşşek kadar çocuklara, ‘Alçaklar!’ diye söverek yürüdüm.*” (Abasıyanık, 2011: 84).

Yedi tane çocuğun tramvay yoluna fare koyması ve gelen tramvayın fareyi öldürmesini bekleyen çocuklar anlatıcıyı mutsuz eder ve onları acımasız çocuklar olarak niteler.

4.4. Çocukluk Hatıraları İçinde Anlatılan Çocuk Tipi

Sanatçının geçmişe dönük olayları anlattığı bu hikâyelerinde yer alan çocuklar, genellikle aile kurumu içerisinde verilmiştir.

Semaver kitabında yer alan *Babamın İkinci Evi* adlı hikâyede iki tane çocuk kahramana rastlanır. Hikâye; anlatıcı çocuğun babası ile birlikte babasının köydeki ilk evini ve ilk çocuğu Emin’i görmeye gidişi üzerine kuruludur. Gizemli bir seyahatin ardından babasının köydeki evine ulaşan baba ve oğlu, anlatıcının kardeşi olan Emin karşılar. Emin, atları gezdiren ve onlara bakan, ocağı yakan, iş bilen bir çocuk tipi olarak karşımıza çıkar. Emin, kardeşi olan anlatıcıya karşı ilk başta sıcak davranır ve ona kasketinde bulunan çiçeği uzatır.

“*Dediğim köy evine vardığımız zaman atlarımızı ufak, oya gibi bir köy çocuğu aldı. Kasketinin kenarına sokulmuş karanfile baktığımı sandığı için çiçeği bana verdi. Hâlbuki ben onun, ıslak saman rengi gözlerine, yüzünün aynı renkteki derisine bakmıştım. Kim bilir karanfile bana, belki de onları veremeyeceği için vermişti.*” (Abasıyanık, 2004: 33).

Emin, ilk başta kardeşine sıcak davranırsa da ardından sıcak davranmasından dolayı pişman olur ve ona karşı mesafeli davranmaya başlar.

“*Bu taze, su kenarında yaz sıcağı kadar ılık çocuk, bana gösterdiği ilk aşinalıktan çoktan pişman olmuşa benzer gibiydi.*” (Abasıyanık, 2004: 35).

Anlatıcının anılarına dayanan bu hikâyenin sonunda, anlatıcı çocuk ve kardeşi Emin’in el ele tuttuğu görülür. Sanatçı, iki kardeş arasındaki ilişkiyi anlatıcı çocuğun anıları aracılığıyla vermiştir.

Mahalle Kahvesi’nde yer alan *Bir İlbahar Hikâyesi*, anlatıcının otuz sene evvelki çocukluk anılarına dayanır. Anlatıcı; babası memur olan ve yaz sonunda ailesiyle Anadolu’ya gelmiş bir çocuktur. Hikâyenin başında çocuk, yağtağında uzanmış yağmurun ne zaman yağacağını düşünürken odasında bir aymanın duvara vuran ışığını fark eder. Çocuk, bu ışığı yaratanın 16-17 yaşlarındaki bir kız çocuğu olduğunu görür. Zamanla çocuk ve kız arasında oyuna dönen bu durum, anlatıcının babasının tayininin çıkmasıyla sona erer. Bu durum

anlatıcı çocuğun hüngür hüngür ağlamasına ve aradan otuz sene geçmesine rağmen anlatıcının odasına vuran ışıkla hüznlenmesine sebep olur.

Bu hikâye, on iki yaşında bir çocuğun on altı, on yedi yaşlarında bir kızla oynadığı ışık oyunu ve çocuğun kıza duyduğu masum ve hüznü bir aşk üzerine kuruludur. İlkbaharın kendisinde bıraktığı izlenim, aşk hikâyesiyle özdeşleştirilerek anlatılır.

“O zamandan bu zamana tam otuz sene geçti. Kimsenin yüzüne ayna tutmadım. Kimse yüzüme ayna tutmadı. Ama kazara bir ışık, bir ilkbaharda, odamdan parlak bir kırlangıç gibi geçiverirse, o gün ne ettiğimi bilmem.” (Abasıyanık, 2011: 97).

Anlatıcı aradan otuz sene geçmesine rağmen bu buruk kalmış aşkı ve anıları unutamaz.

Sonuç

Sanat hayatı boyunca pek çok hikâye yazmış olan Sait Faik Abasıyanık; hikâyelerinde geniş bir şahıs kadrosu oluşturmuştur. Yüksek bir gözlem gücüne sahip olan sanatçı, gözlemlerini kendi hayal gücüyle birleştirmiştir. Günlük yaşamda sıklıkla rastlanan kişi ve olayları, kurgu yoluyla gözler önüne sermiştir.

Bu çalışmada, yazarın ilk dönem kitaplarından Semaver ve ikinci dönem kitaplarından Mahalle Kahvesi'ndeki hikâyelerde bulunan çocuk tipleri incelenmiştir. Bu hikâyelerde çeşitli çocuk tiplerinin varlığı gözlenmiştir. İncelenen hikâyelerin tamamında çocuklar ön planda olmasa da sanatçı hikâyelerinde dolaylı olarak da olsa çocuklardan bahsetmiştir.

Dokuz ile on beş yaş aralığındaki çocuk karakterleri işleyen sanatçı, genellikle erkek çocukları anlatmıştır. Bu durum, sanatçının sokaklarda yaptığı gözlemleri aktarmasından kaynaklanmaktadır.

Yazarın incelenen hikâyelerinde yer alan çocuklar, dört temel başlıkta tasniflenmiştir. Çalışan çocuk, onun eserlerinde en fazla rastlanan çocuk tipidir. Ailesi ekonomik sıkıntı çeken, annesi ya da babası olmayan çocukların küçük yaştan itibaren çalışmaya başladığı görülür. Sanatçının altı hikâyesinde, çalışan çocuk tipine yer verilmiştir. Bu hikâyelerde; iki çırak, bir küfeci, bir besleme, iki hamal, bir gazete dağıtıcısı olarak çalışan çocuk varlığı gözlenmiştir.

Denizi ve balıkçılığı çok seven çocuk tipi de sanatçının hikâyelerinde kendisine yer bulur. Sanatçının kendisi için de bir tutku hâline gelmiş olan deniz ve balıkçılık, çocukların da sevgiyle yaklaştığı bir konudur. Sanatçının incelenen üç hikâyesinde, balıkçılık ve denizle ilgilenen çocuk tipine rastlanmıştır.

Toplumsal düzensizlik, acımasızlık, bozukluk ve suç içerisinde verilen çocuklar da sanatçının hikâyelerindeki bir başka gerçekliktir. Hayatın bir gerçeği

olan suç ve düzensizlik, sokağı anlatmayı seven sanatçı için bir malzeme kaynağıdır ve yazar bunu çocuklar aracılığıyla anlatır. İncelenen kitaplarda yer alan dört hikâyede bu tip çocukların varlığı gözlemlenir. Bu hikâyelerde; bir hırsızlık yapan, bir fuhşa göz yuman, bir dilencilik yapan ve bir de hayvanların canına kast eden acımasız çocuk tipi mevcuttur.

Son olarak da sanatçı, çocukları aile kurumu içerisinde vererek zaman zaman anılar aracılığıyla geçmişini anlatmış ve onları duygusal bağ içerisinde vermeyi ihmal etmemiştir. Sanatçının iki hikâyesinde bu çocuk tipine rastlanır.

Sanatçının gözlem gücüne bağlı olarak gerçekçi bir anlayışla karşımıza çıkan ve toplumsal hayatın en önemli figürlerinden olan çocuk, hiç şüphesiz ki Abasıyanık'ın insanlara duyduğu sevginin en önemli parçalarından biridir.

KAYNAKÇA

- Abasıyanık, Sait Faik (2011); Mahalle Kahvesi, Yapı Kredi Yayınları, 18. bs. İstanbul.
- Abasıyanık, Sait Faik (2011); Son Kuşlar, Yapı Kredi Yayınları, 26. bs. İstanbul.
- Abasıyanık, Sait Faik (2004); Semaver, Yapı Kredi Yayınları, 9. bs. İstanbul.
- Alangu, Tahir (1956); Sait Faik İçin, Yeditepe Yayınları, 1. bs. İstanbul.
- Enginün, İnci (2005); Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, Dergah Yayınları, 6. bs. İstanbul.
- Ergun, Perihan (1996); Sait Faik Abasıyanık 90 Yaşında, Bilgi Yayınevi, 1. bs. Ankara.
- Gemili, Volkan ; "Sait Faik'in Yalnızlığı ve Küçük İnsanlar'ı", *Turkish Studies Volume 13/12*, Spring 2018, Ankara, s. 177-214.
- Gümüş, Semih (2012); Öykünün Kedi Gözü, Can Yayınları, 2. bs. İstanbul.
- Kalpakçıoğlu, Fethi Naci (2008); Sait Faik'in Hikâyeciliği, Yapı Kredi Yayınları, 2. bs. İstanbul.
- Kudret, Cevdet (2009); Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman III, İnkılap Kitabevi, 1. bs. İstanbul.
- Necatigil, Behçet (1995); Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, Varlık Yayınları, 16. bs. İstanbul.
- Şahin, Veysel; "Ötekileşen Küçük Adam", *Ada*, Kış 2006, S.6, Trabzon, s. 47-51.
- Taş, Fahri (1988); Sait Faik Abasıyanık, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1. bs. Ankara.
- Yalçın, Murat (2001); Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, c.I, Yapı Kredi Yayınları, 3. bs. İstanbul.